

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи
Антон ГАНТЕЛЕЙМОНОВ
2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Геоурбаністика

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти бакалавр

галузь знань 10 Природничі науки

спеціальність 106 «Географія»

освітня програма Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток, Географія

вид дисципліни за вибором

факультет геології, географії, рекреації і туризму

2021 / 2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

7 червня 2021 року, протокол № 7

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Наталія ГУСЄВА, к. геогр. н., доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства

Катерина КРАВЧЕНКО, к. геогр. н., доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства

Протокол № 9 від 7 червня 2021 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Людмила НСМЕЦЬ)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»

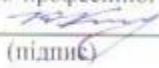
Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Катерина КРАВЧЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Географія»

Гарант освітньо-професійної програми

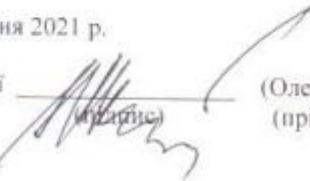

(підпис)

Юрій КАНДИБА
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 6 від 7 червня 2021 р.

Голова методичної комісії

(підпис)

(Олександр ЖЕМЕРОВ)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Геоурбаністика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 106. Географія освітньо-професійних програм Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток, Географія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є опанування студентами знань щодо просторової еволюції, закономірностей розвитку й особливостей прояву процесів урбанізації в різних регіонах світу; формування у студентів урбаністичного сприйняття географічних об'єктів і процесів у країнах різного типу, а також розуміння тенденцій розвитку суспільства в сучасному високоурбанізованому середовищі.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- 1) розкрити історико-географічні, соціальні, політичні, економіко-географічні, містобудівні та інші аспекти розвитку міст і міських систем у країнах різного типу;
- 2) проаналізувати процеси урбанізації, що набули глобального характеру в сучасному світі, їх розвиток та просторові закономірності через розгляд основних етапів еволюції міських систем (місто – міська агломерація – урбанізований район – урбанізована зона – мегалополіс);
- 3) виявити сучасні урбаністичні тенденції у світі та Україні; розглянути концепції формування «міст майбутнього» (green-city, smart-city, creative-city, inclusive-city тощо);
- 4) провести класифікацію і типологію міст та міських систем за різними підходами;
- 5) визначити роль та значення міст у міжнародних відносинах, розселенні населення і територіальній організації господарства;
- 6) розкрити вплив глобалізації на урбанізаційні процеси, розглянути глобальні міста у цьому контексті, а також питання конкурентоспроможності міст у сучасному високоурбанізованому світі.

1.3. Кількість кредитів, що згідно навчального плану виділено на вивчення навчальної дисципліни «Геоурбаністика», складає 3 кредити за денною формою навчання, 2 кредити за заочною формою.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни		
<u>Дисципліна за вибором студента</u>		
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання <i>9 семестр</i>	Заочна (дистанційна) форма навчання <i>8 семестр</i>
Рік підготовки		
<u>4-й</u>	<u>5-й</u>	<u>4-й</u>
Семестр		
<u>8-й</u>	<u>9-й</u>	<u>8-й</u>
Лекції		
<u>30 год.</u>	<u>2 год.</u>	<u>8 год.</u>
Практичні заняття		
<u>20 год.</u>	<u>2 год.</u>	<u>2 год.</u>
Лабораторні заняття		
—		

Самостійна робота		
40 год.	56 год.	50 год.
Індивідуальні завдання		
—		

1.4. **Загальна кількість годин**, що згідно навчального плану виділено на вивчення навчальної дисципліни «Геоурбаністика», складає 90 годин (60 год. – заочна форма).

1.6. Заплановані результати навчання:

формування загальних компетентностей

- прагнення до збереження природного навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку суспільства;
- базові знання з геоурбаністики;
- розуміння основних суспільно-географічних процесів, що відбуваються у міській місцевості;
- здатність проводити суспільно-географічний аналіз урбанізованих геосистем.
- знання й розуміння предметної області та професійної діяльності за даним напрямом;
- навички роботи з інформацією.

формування фахових компетентностей

- базові знання з географічних наук: об'єктно-предметна область, поняттєво-термінологічний апарат, теорії і концепції, закони і закономірності, методи дослідження відповідно до спеціалізації;
- розуміння основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації;
- розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку та взаємодії природи і суспільства й уміння їх використовувати у професійній, соціальній, педагогічній діяльності;
- здатність проводити географічний аналіз природних та суспільних об'єктів і процесів у різних просторово-часових масштабах;
- здатність проводити суспільно-географічний аналіз урбанізованих геосистем.
- знання теорій, категорій, понять, принципів, змісту, форм і методів геоурбаністики, здатність застосовувати їх у науко-дослідних проектах для вирішення експериментальних і практичних завдань у забезпечення досягнення програмних результатів навчання;
- розуміння основних суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації;
- розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку та взаємодії природи і суспільства й уміння їх використовувати у професійній діяльності;
- здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільства, просторових процесів і форм організації життя людей у світі, його регіонах та країнах.

забезпечення досягнення програмних результатів навчання:

- базові знання суспільно-географічних наук: об'єктно-предметна область, поняттєво-термінологічний апарат, теорії і концепції, закони і закономірності, методи дослідження тощо;
- базові уявлення про територіальну організацію суспільства, концепції територіальних структур;
- аналізувати різні аспекти територіальної організації життєдіяльності суспільства;

- володіти навичками комплексного суспільно-географічного аналізу територій;
- розуміти особливості та перспектив розвитку сучасної урбанізації; класифікація і типології міст, розміщення основних осередків і центрів світової урбанізації;
- визначати проблеми міст, формулювати географічні основи містобудівної політики.
- уміння застосовувати базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно- та суспільно-географічні явища і процеси, пов'язувати та порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії, що є основою для професійної діяльності;
- базові уявлення про територіальну організацію суспільства, концепції територіальних структур;
- аналізувати різні аспекти територіальної організації життєдіяльності суспільства;
- володіти навичками комплексного суспільно-географічного аналізу територій.

у результаті вивчення навчальної дисципліни формується:

- розуміти основні проблеми розвитку урбанізації в Україні та світі, пояснювати характер функціонування міських систем;
- вміти виявляти причини розширення міських територій;
- чітко уявляти підходи до проектування міст і систем розселення.
- здатність проводити географічний аналіз суспільних об'єктів і процесів у різних просторово-часових масштабах; здатність використовувати теоретичні знання та практичні навички для моделювання різних аспектів територіальної організації міських систем здатність застосовувати уміння роботи зі статистичними даними, збору, узагальнення та обробки статистичної інформації, що відображає рівень розвитку міст;
- вміння визначати сучасні проблеми розвитку міст та агломерацій.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1

Місто в сучасному світі

Тема 1. Геоурбаністика як наука

Історія географічного дослідження міст. Зародження географії міст. Дослідження міст у працях К. І. Арсенєва, Й.-Г. Коля, О. І. Воєйкова, В. П. Семенова-Тянь-Шанського, А. А. Крубера. Внесок М. М. Баранського, Ю. Г. Саушкіна, І. М. Маєргойза в становлення радянської геоурбаністики. Дослідження російських і зарубіжних авторів в області географії міст. Об'єкт, предмет, мета і завдання дисципліни. Місце геоурбаністики в системі наук, її зміст, визначення. Специфіка дисципліни. Методологічна база геоурбаністики. Міждисциплінарний та інтегруючий характер досліджень і розробок з проблем міст.

Розвиток географії міст і геоурбаністики. Історичні етапи розвитку географії міст і геоурбаністики. Геоурбаністика – новий етап розвитку географії міст. Історія зародження вітчизняної геоурбаністики: дореволюційний період (К. І. Арсенєв, І.-Г. Коль, О. І. Воєйков, В. П. Семенов-Тян-Шанський); радянський період вивчення географії міст до 70-х років ХХ ст. (М. П. Анциферов, Г. В. Шелейховський, О. А. Константинов, М. М. Баранський, В. В. Покшишевський, С. О. Ковальов, В. М. Кубійович, І. М. Маєргойз, О. І. Степанів та ін.); перехід від географії міст до геоурбаністики та радянський період її вивчення з 70-х до початку 90-х років ХХ ст. (В. М. Харитонов, А. Салієв, Ю. Г. Саушкін, Г. М. Лаппо, Є. Н. Перцик, Ю. І. Пітюренко, Н. І. Блажко, С. С. Мохначук, Г. М. Коваленко, Д. І. Богорад, Н. Я. Мижега, М. Д. Пістун та ін.); пострадянський період з початку 90-х ХХ ст. і до теперішнього часу.

Сучасні дослідження з геоурбаністики у Франції, США, Англії, Швеції та інших країнах (Жорж, Боже-Гарньє, Готтман, Ульман, Гарріс, Беррі, Мерфі, Александерсон, Хагерстранда та ін.). Основні поняття курсу «геоурбаністика».

Започаткування української школи геоурбаністичних досліджень. Географія міських поселень у другій половині ХХ ст. Сучасна українська геоурбаністика.

Тема 2. Місто як об'єкт дослідження геоурбаністики

Поняття «місто» та основні проблеми його визначення. Міста як складні комплекси дослідження.

Основні підходи різних наукових дисциплін до вивчення міст. Місто як об'єкт дослідження географії. Філософія міста. Економічні концепції. Місто як об'єкт дослідження соціології. Міська антропологія. Архітектура і містобудування.

Місто як інтегральний об'єкт дослідження в суспільній географії. Критерії виділення міст. Підходи до виділення міст. Базові характеристики, ознаки й фактори формування міст.

Тема 3. Основні історичні етапи розвитку міст

Причини появи міст. Основні історичні етапи розвитку міст. Міста і географічний поділ праці. Історичні стадії розвитку міст у процесі поглиблення суспільного поділу праці.

Риси перших міст. Міста рабовласницького суспільства. Міста Стародавнього світу: міста Стародавнього Сходу, міста Античного світу, міста Стародавнього Риму. Місто в працях географів, архітекторів, філософів Стародавнього світу (Геродот, Страбон, Вітрувій, Гіппократ).

Міста феодального суспільства. Середньовічні міста Європи, Америки, Азії. Перші колоніальні захоплення і виникнення колоніальних міст. Вплив Великих географічних відкриттів на розвиток міст. Розвиток географічних, архітектурних, філософських уявлень про міста і теорії міста. Нові відомості про міста в епоху географічних відкриттів.

Міста Європи в епоху Відродження. Містобудівні ідеї Відродження (Альберті, Леонардо да Вінчі, Палладіо). Міста утопістів (Мор, Компанелло, Оуен, Фур'є, Одоєвський, Чернишевський).

Давньоруське місто. Середньовічні міста Русі (до початку XX ст.).

Міста світу в Новий час. Розвиток міст в Європі, Америці, Азії в XIX і XX ст., на початку XXI ст. Особливості містобудування в колоніальних і залежних країнах в XIX-XX ст. Містобудівні ідеї XX ст. на Заході (Ле Корбюз'є, Говард, Райт, Саарінен, Аберкромбі, Доксіадіс, Кензо Танге та ін.).

Особливості та характерні риси розвитку міст і містобудування в Україні в XX ст. Особливості та характерні риси розвитку міст і містобудування в нашій країні після Жовтневої революції.

Радянське місто: етапи формування, архітектура (Б. Сакулін, С. Шестаков, Н. Мілютін, П. Ладовський, П. Голосов, Б. Йофан, Г. Бархін та ін.). Досягнення містобудування післявоєнних років (А. Власов, М. Парусников, Л. Руднев, М. Посохін та ін.).

Містобудівні пошуки концепції міста майбутнього (І. Фрідман, П. Меймон, П. Сольєрі, Р. Херрон, К. Танге, А. Ісозакі, К. Курокава та ін.).

Тема 4. Економіко-географічне положення як визначальне поняття геоурбаністики

Поняття «економіко-географічне положення (ЕГП)» та «економіко-географічні відношення» в суспільній географії. Структура ЕГП (за І. Майєргойзом). Аспекти ЕГП: транспортний, продовольчий, демографічний, паливний, сировинний, політичний, культурний тощо. Основні територіальні рівні ЕГП. ЕГП всередині району та ЕГП разом з районом. ЕГП міста – основа аналізу тенденцій і прогнозу перспектив розвитку міста. Діалектичність, суперечливість категорії ЕГП. Приклади аналізу ЕГП. ЕГП Києва та його зміна в різні історичні періоди. Особливості ЕГП найбільших міст України. Специфіка ЕГП малих міст. Зміна ЕГП в умовах глобалізації. Проблема кількісного виміру ЕГП (поряд з якісною оцінкою).

Основні риси ЕГП: 1. Історизм. 2. Унікальність, індивідуалізуюча роль. 3. Непорушний зв'язок з територією, що оточує місто чи тяжіє до нього. 4. Вплив ЕГП на розвиток міста й активна роль міста в покращенні свого ЕГП. 5. Інтегральний характер ЕГП («працює» тільки вся сукупність компонентів) та необхідність логічного розчленування поняття ЕГП (оцінки окремих його компонентів). 6. Взаємопов'язаність макро-, мезо-, мікроположення. 7. Особливе значення макро- і мезоположення. 8. Тісний зв'язок ЕГП з економічними, технологічними, інженерними та іншими факторами, що впливають на розвиток міста, визначають можливості

Тема 5. Класифікація і типологія міст

Типологія і класифікація міст. Ознаки, за якими здійснюються схеми класифікації й типології міст. Класифікація міст за людністю. Типологія міст за ЕГП. Типологія міст за господарськими функціями. Типологія міст за ступенем їхньої участі в територіальному поділі праці. Типологія міст за генетичними ознаками. Типологія міст за умовами і перспективам їх розвитку. Типологія міст за якістю життя населення. Комплексна класифікація монофункціональних міст.

Особливості та закономірності формування систем міст у районах різних економіко-географічних типів (промислові міста, міста відпочинку, міста – центри сільського господарства та ін.).

Тема 6. Місто як система. Просторова структура та функціональне зонування міст

Застосування системного аналізу в геоурбаністиці. Поняття урбанізованої системи. Властивості й принципи конструювання урбанізованих систем. Ознаки міста як системи. Підсистеми міста. Функціональна структура міст. Містоутворюючий потенціал міста та його оцінка. Основні містоутворюючі функції: промисловість, будівництво, наукові, культурні, адміністративні транспортно-розподільні функції, їх аналіз і кількісна оцінка перспектив розвитку. Провідні (стрижневі) функції. Сполучення і взаємозумовленість функцій. Зростання ролі «третинних» галузей в економічній структурі міста. Центральні та спеціалізовані функції міст.

Системна концепція дослідження міст Б. Беррі. Модель «Ізольована держава» Й. фон Тюнена. Транспортна ієрархічна модель Й. Коля. Модель центральних місць В. Кристаллера. Економічний ландшафт А. Льюїса. Секторальна структура міських систем У. Ізарда. Правило Ципфа «ранг-розмір». Закон К. Кларка. Гравітаційні моделі розвитку міст. Динамічні моделі розвитку міст.

Моделі територіальної структури міст Е. Барджесса, Х. Хойта, Ч. Хартіса, Е. Ульмана. Територіальна структура великих міських утворень/столичних регіонів.

Мікрогеографія міста. Загальні основи планувальної організації міста. Мікрогеографічний аналіз міста. Особливості та завдання дослідження мікрогеографії міста. Дилеми процесу міського планування. Інерційність основних елементів плану міста. Основні принципи проектування міста: чітке функціональне зонування території; гнучкість планувальної структури; диференціація транспортної мережі; ступінчаста організація системи обслуговування; збереження і збагачення природного середовища. План міста. Композиційні вимоги до плану міста: система громадських центрів, транспортних магістралей, зелених насаджень. Типи планування. Силует міста. Аналіз зорового сприйняття силуету міста і його головних природних та архітектурних доміант.

Структура і будівельне зонування міста. Функціональні зони міської забудови (промислові, транспортно-складські, селітебні, громадські, рекреаційні тощо) та їх сумісність. Промисловість у місті. Принципи взаємного розміщення промислових і житлових районів у плані міста. Планувальні, транспортні, гігієнічні вимоги до раціонального взаєморозміщення промислових і житлових районів. Селітебні території міста. Поверховість забудови. Щільність житлового фонду і щільність розселення. Методи розрахунків обсягів житлового будівництва. Організація житлових районів і мікрорайонів. Ступінчаста система культурно-побутового обслуговування. Транспортні основи міського плану. Мікрогеографія центрів трудового і культурно-побутового тяжіння. Розрахунок пасажиропотоків. Провізна спроможність і швидкості різних видів міського транспорту. Вибір оптимальних видів міського транспорту в проектах планування. Класифікація вулиць і магістралей. Інженерні системи міста. Вулиці та магістралі. Водопостачання. Каналізація. Електропостачання, тепlopостачання, газопостачання. Перетворення і збагачення природного середовища: інженерна підготовка території, обводнення, озеленення.

Проблеми планування зростаючих міст.

Поняття «вартості міста». Будівельна вартість основних елементів міста. Рейтинги найдорожчих міст світу за різними версіями.

Нові способи структурування міського простору. Проблеми використання підземного простору міст. Геоурбаністика і підземна урбаністика. «Третій вимір» – новий напрям просторового розвитку міста. Концепції просторової урбаністики та підземної урбаністики в умовах дефіциту території для розвитку міст. Проекти використання підземного простору в Україні і за кордоном (у Франції, США, Японії та ін.). Проблеми ефективності використання підземного простору. Використання підземного простору – важливий резерв збільшення економіко-географічного потенціалу міста. Вплив використання підземного простору на вдосконалення територіальної структури міста, подолання «паралічу» його транспортних і інженерних систем, поліпшення екологічної ситуації. Географічні аспекти підземної урбанізації.

РОЗДІЛ 2

Урбанізація як глобальний феномен сучасного світу

Тема 7. Урбанізація як глобальний соціально-економічний процес. Просторові закономірності урбанізації

Індустріалізація і зростання міст. Урбанізація в вузькому (як зростання частки міського населення) і в широкому (як багатогранний глобальний соціально-економічний процес) сенсах слова. Феномен урбанізації. Характерні ознаки сучасної урбанізації. Рівні й етапи розвитку урбанізації. Поняття урбанізації території як показник рівня урбанізації. Тенденції урбанізації. Стадії урбанізації за Д. Джиббсом, їх взаємозв'язок з еволюцією суспільства. Дослідження стадіально-регіонального характеру просторової еволюції урбанізації. Шляхи, стадії, фази урбанізації. Регіональні особливості сучасної стадії урбанізації. «Хибна урбанізація» в країнах, що розвиваються. Особливості просторової еволюції урбанізації. Поняття «урбаністична структура», «територіально-урбаністична структура». Процеси субурбанізації, гіперурбанізації, рурбанізації, джентрифікації, контрурбанізації, маятникових міграцій. Розширення територій міської забудови. Формування агломерацій та мега(ло)полісів.

Руралізація міст. Визначальні риси міського способу життя. Глобальність урбанізаційних процесів. Показники урбанізації та урбанізованості території. Поняття урбанізованого розселення.

Географічна панорама міст світу.

Тема 8. Сучасні урбаністичні тенденції в світі. Формування «міст майбутнього» (green-city, smart-city, creative-city тощо). Світові міста (global-city)

Особливості світових урбанізаційних процесів на сучасному етапі розвитку суспільства. Кількісні зміни міського і сільського населення у світовому розрізі та за регіонами. Тенденції і масштаби урбанізаційних процесів у розвинених країнах і країнах, що розвиваються, регіонально-диференційований розвиток урбанізаційних процесів. Макрополізація світу. Формування агломераційних і надагломераційних утворень (мегалополісів). Перспективи урбанізації.

Новітні тенденції урбанізації в ХХ ст. Планета великих міст. Збільшення міст – мільйонерів під впливом процесів розвитку і концентрації виробництва і населення. Посилення концентрації виробництва і контрастності розселення.

Міські системи – результат диференціації розвитку міст. Збалансована міська система. Транснаціональна міська система. Технополіси як образ і тенденція розвитку міст.

Глобалізація і постіндустріальна економіка як передумови виникнення глобальних міст. Глобальне місто – сучасний центр розвитку міської цивілізації. Інформатизація – невід'ємна риса розвитку міст. Загальні підходи до виділення глобальних міст. Теорії глобальних (світових) міст П. Геддеса, П. Холла, Г. Ріда, Дж. Фрідмана, С. Сассен. Дослідження групи GaWC П. Тейлора. Сучасна географія глобальних міст. Концепція олігополісу Д. Гімено. Хвильова динаміка світових міст. Глобальні міста в системі фінансових центрів світу. Вплив глобалізаційних процесів на внутрішній стан міста.

Формування «міст майбутнього» (green-city, smart-city, creative-city тощо). Ідея міста-саду, її доля. Міста-музеї. Нові міста.

Місто в сучасних умовах соціально-економічного і політичного розвитку країни в цілому та окремих регіонів. Зміна принципів і технологій проектування розвитку міста (на матеріалах українських і зарубіжних міст). Стратегічний план розвитку Атланти, США. Стратегічний план «Регіон, придатний для життя» Ванкуверу, Канада. Розвиток агломерації Бальбао, Іспанія. Розвиток метрополії Стокгольм, Швеція. Феномен Нової Москви, Росія.

Неоліберальна модель економічного і політичного розвитку суспільства. Оцінка неоліберального розвитку міст з позиції критичної географії й соціології. Особливості неоліберальної міської політики. Просторові трансформації в містах в умовах сучасних

соціальних і економічних змін. Київ як арена сучасних неоліберальних урбанізаційних процесів.

Тема 9. Місто в розселенні населення та територіальній організації господарства. Міські системи (міські агломерації, урбанізовані райони, урбанізовані зони, мегалополіси)

Міста і територіальна організація продуктивних сил. Системний підхід до аналізу місця міст у територіальній організації продуктивних сил. Місто як система у великій системі міст. Проблеми дослідження ієрархічної підпорядкованості міських поселень за їх виробничими зв'язками та місцем в міжселенських системах культурно-побутового обслуговування.

Основи класичної каркасної концепції в регіональній економіці. Поняття «каркас» і «тканина», їхнє співвідношення. Конструкція «мережі зірок» у просторовому економічному аналізі. Теорії кумулятивного зростання і розвитку. Концепції «полюсів зростання» Ф. Перру, «полюсів розвитку» Ж. Будвіля, «осей розвитку» П. Потье та ін. Поняття центрального міста, його різні аспекти, географічна інтерпретація в конкретних умовах. Оцінка фокусних точок з великим містоутворюючим потенціалом. Положення в центрі ареалів великого економічного значення. Положення на міжареальних вісях, на перепадах економічних потенціалів територій, на контактах природних зон. Положення в фокусах міжнародних зв'язків, нірні і базові міста в районах освоєння. Оптимальні точки («полюси») і «коридори» зростання міст. Регіональна політика вирівнювання умов життя в різних поселеннях регіону і проблема «точок зростання» на емпіричному матеріалі слабких і сильних регіонів.

Значення для прогнозу перспектив розвитку міст визначення «ядер» територіальної організації продуктивних сил країни: центрів і арсеналів найбільш високої економічної активності та науково-технічного прогресу; металургійних, енергетичних, паливних і сировинних баз; найважливіших сільськогосподарських ареалів; трас і фокусів міжрайонних зв'язків.

Особливості та закономірності формування систем міст у районах різних економіко-географічних типів. Міста в районах зосередження промислових ресурсів (вугілля, нафти, руд чорних і кольорових металів, лісу, гідроенергії). Міста – центри сільськогосподарських територій. Міста відпочинку (курорти, гірничо-туристичні центри, екскурсійні центри).

Опорний каркас розселення Г. М. Лаппо. Визначення, елементи, властивості, стадії формування опорного каркаса розселення. Просторові форми опорних каркасів. Складові каркасного ефекту. Значення концепції опорного каркаса розселення.

Територіальні системи міст (урбанізовані системи, міські системи), їх моделі. Просторовий і функціональний феномен міської агломерації. Міські агломерації, фактори їх утворення і методи виділення. Просторова структура і шляхи формування агломерацій. «Міста-супутники». Властивості агломерацій. Етапи розвитку великих міських агломерацій. Критерії виділення меж агломерацій. Управління агломераціями. Переваги і недоліки агломерацій. Проблеми агломерацій. Найбільші агломерації світу.

Урбанізований район, зона. Конурбація. Мегалополіси, фактори їх формування і роль в розвитку суспільства. Особливості процесу мегалополізації. Найбільші мегалополіси світу. Мегалополіс Північно-Східного узбережжя США (Бостон – Вашингтон). Мегалополіси Чикаго – Піттсбург, Сан-Франциско – Лос-Анджелес. Міста Західної і Центральної Європи. Англійський мегалополіс (Лондон – Ліверпуль). «Дельта-поліси».

Тема 10. Урбанізаційні процеси та міста України

Передумови сучасних процесів розвитку міст в Україні. Етап зародження і становлення міст. Індустріальний період розвитку міст. Період незалежної України. Чинники гальмування процесу субурбанізації в Україні. Особливості сучасних урбанізаційних процесів в Україні. Урбанізаційна структура України. Міські агломерації. Проблеми урбанізації в Україні. Пріоритетні заходи для покращення ситуації.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин																	
	Денна форма						Заочна форма 8 семестр						Заочна форма 9 семестр					
	усьо- го	у тому числі					усьо- го	у тому числі					усьо- го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13						
РОЗДІЛ 1																		
Місто в сучасному світі																		
Тема 1. Геоурбаністика як наука	6	2	2			2	4					4	6	1	1			4
Тема 2. Місто як об'єкт дослідження геоурбаністики	4	2				2	2					2	4					4
Тема 3. Основні історичні етапи розвитку міст	8	2	4			2	4					4	4					4
Тема 4. Економіко-географічне положення як визначальне поняття геоурбаністики	4	2				2	4	2					2	4				4
Тема 5. Класифікація і типологія міст	8	2	4			2	4		2			2	4					4
Тема 6. Місто як система. Просторова структура та функціональне зонування міст	4	2				2	6	2				4	4					4
Підготовка до контрольної роботи	5	2				3	8					8	4					4
Разом за розділом 1	39	14	10			15	32	4	2			26	30	1	1			28
РОЗДІЛ 2																		
Урбанізація як глобальний феномен сучасного світу																		
Тема 7. Урбанізація як глобальний соціально-економічний процес. Просторові закономірності урбанізації	15	4	6			5	8	2				4	6	1	1			6
Тема 8. Сучасні урбаністичні тенденції в світі. Формування «міст майбутнього»	9	4				5	8					4	4					4

(green-city, smart-city, creative-city тощо). Світові міста (global-city)																	
Тема 9. Місто в розселенні населення та територіальній організації господарства. Міські системи (міські агломерації, урбанізовані райони, урбанізовані зони, мегалополіси)	9	4				5	8					4	4				4
Тема 10. Урбанізаційні процеси та міста України	13	4	4			5	6	2				4	4				6
Підготовка до екзаменаційної роботи	5					5	8					8	8				8
Разом за розділом 2	51	16	10			25	28	4				24	30	1	1		28
Разом за курс	90	30	20			40	60	8	2			50	60	2	2		56

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні історичні етапи розвитку міст	2
2	Економіко-географічне положення як визначальне поняття геоурбаністики	4
3	Класифікація і типологія міст. Метрополіси. Глобальні міста	4
4	Міські агломерації та надагломерацийні утворення світу (урбанізовані райони, урбанізовані зони, мегалополіси, дельтаполіси)	6
5	Урбанізаційні процеси та міста України	4
	Разом за курс	20

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	Опанування теми «Геоурбаністичні дослідження в Україні»: - вивчити історію геоурбанізаційних досліджень в Україні; - дослідити персоналії найбільш видатних дослідників-урбаністів (перелік джерел наведено в програмі); - охарактеризувати внесок вітчизняних дослідників у світову наукову думку; - вивчити етапи розвитку вітчизняної наукової урбаністичної думки; - дослідити сучасні дисертаційні дослідження та/або автореферати дисертацій (за матеріалами Електронного фонду Національної	2

	бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/scripts/wwwi32.exe/%5Bin=scripts/ep.in%5D) та зробити висновок щодо рівня розкриття даної тематики в сучасних наукових вітчизняних дослідженнях.	
2.	Опанування теми «Властивості міст за різними авторами і підходами»: - розглянути авторські підходи до вивчення властивостей міст та міських систем (перелік джерел наведено в програмі); - дати характеристику властивостям міських систем; - знайти відмінні риси міських та сільських населених пунктів.	2
3.	Опанування теми «Основні історичні етапи розвитку міст»: - проаналізувати міста давнини; - найбільші міста давнини та їх роль у формуванні сучасного світового устрою;	2
4.	Опанування теми «Економіко-географічне положення як визначальне поняття геоурбаністики»: - дослідити особливості впливу ЄГП на рівень економічного розвитку країн та міст світу; - проаналізувати за даними сайту «Світ у 2050 р.» (https://www.pwc.com/ua/uk/press-room/2015/the-world-in-2050.html) прогностичні особливості розвитку країн та міст світу.	2
5.	Опанування теми «Типи міст» - дослідити класифікації та типології міст за різними авторами; - визначити головні критерії виділення міст; - проаналізувати умови ідентифікації міст та сіл; - охарактеризувати особливості міського та сільського способу життя.	2
6.	Опанування теми «Системний підхід у дослідженні міст»: - розгляньте особливості використання системного підходу; - проаналізуйте системні властивості міст; - розкрийте можливості розвитку міських систем виходячи з їх синергетичних особливостей.	2
7.	Опанування теми «Світові урбаністичні тренди» - особливості розвитку сучасних міст; - охарактеризувати головні тенденції сучасних просторових трансформацій.	3
8.	Опанування теми «Міста майбутнього. Green-city, smart-city, creative-city» - проаналізувати особливості та варіації міст майбутнього за знайденими інтернет-джерелами; - проаналізувати відповідно даним сайту The New Commercial Geography of Cities: http://www.jll.com/Research/JLL_Global300.pdf найбільш перспективні сучасні міста; - знайти відео з описом міст майбутнього Global cities of the future https://www.mckinsey.com	5
9.	Опанування теми «Міські агломерації та надагломеративні утворення світу» - за даними сайту «The World's Cities in 2019. – Режим доступу: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/the_worlds_cities_in_2019_data_booklet.pdf» дослідити найбільші міські агломерації світу.	5
10.	Опанування теми «Урбанізаційні процеси та міста України» - Розглянути особливості розвитку міських систем різних регіонів України (за вибором студента) використовуючи Офіційний сайт	5

	Асоціації міст України: http://auc.org.ua/bill ; - проаналізувати генеральний план міста України за вибором студента використовуючи сайт http://dipromisto.gov.ua/ ;	
11.	Підготовка до контрольної роботи	5
12.	Підготовка до екзаменаційної роботи	5
	<i>Разом</i>	<i>40</i>

6. Індивідуальні завдання

7. Методи контролю

1. Тестування на початку практичних занять.
2. Перевірка виконання практичних робіт (письмові відповіді на питання, складання картосхем, графіків, діаграм, таблиць, схем, математичний аналіз статистичних даних тощо).
3. Усне опитування на практичних заняттях.
4. Написання контрольної роботи.
5. Наприкінці курсу – екзамен.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання											Екза- мен	Сума	
Розділ 1							Розділ 2						Ра- зом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	КР	T7	T8	T9	T10	60	40	100
		ПР 1	ПР 2	ПР 3-4			ПР 5-6						
		6	8	12			20	14					

T1, T2 ... T10 – теми розділів

ПР – практична робота

КР – контрольна робота, передбачена навчальним планом

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

11. Рекомендована література

Основна література:

1. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945-1991 рр. : монографія / М. А. Алфьоров. – Донецьк, 2012. – 552 с.
2. Берданова О. В. Планування соціально-економічного розвитку міста : монографія / О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, І. В. Валентюк [та ін.]; за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К., 2011. – 160 с.
3. Большаков А. Г. Основы градостроительства и районной планировки : учеб. для вузов / А. Г. Большаков. – Иркутск : Изд-во ИрГТУ, 2004. – 216 с.
4. Гладкий О. В. Географія міст. Геоурбаністика : підручник / О. Гладкий, С. Іщук; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Паливода А. В., 2014. – 299 с.
5. Глазычев В. Урбаністика [Електронний ресурс] / В. Глазычев. – М., 2008. – 220 с. – Режим доступу : <http://www.glazychyev.ru/books/urbanistika/urbanistika.htm>
6. Дронова О. Л. Геоурбаністика : навч. посібник / О. Л. Дронова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – 419 с.
7. Кузнецов С. Г. Територіальне планування і розвиток міст / С. Г. Кузнецов, І. І. Ананян, Л. М. Богак. – Донецьк : Норд-Прес, 2008. – 335 с.
8. Лаппо Г. М. География городов : учеб. пособие для геогр. факультетов вузов / Г. М. Лаппо. – М. : Гуманитар. изд. Центр «Владос», 1997. – 479 с.
9. Перцик Е. Н. Геоурбаністика : учебник для академического бакалавриата / Е. Н. Перцик. – 2-е изд., стер. – М. : Издательство Юрайт, 2016. – 435 с.
10. Перцик Е. Н. Города мира. География мировой урбанизации : учеб. пособие / Е. Н. Перцик. – М. : «Международные отношения», 1999. – 384 с.
11. Пивоваров Ю. Л. Основы геоурбаністики : урбанизация и городские агломерации : учеб. пособие / Ю. Л. Пивоваров. – М. : Гуманитар. изд. центр «Владос», 1999. – 231 с.
12. Проблемы урбанизации на рубеже веков / Отв. ред. А. Г. Махрова. – Смоленск : Ойкумена, 2002. – 344 с.
13. Седанов Г. В. Геоурбаністика / Г. В. Седанов. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2008. – 40 с.
14. Соболева Н. П. Геоурбаністика : учеб. пособие / Н. П. Соболева, Ю. Л. Замятина, Н. В. Барановская, Л. В. Жорняк; Томский политехнический университет. – Томск : Изд-во Томского политехнического университета, 2012. – 301 с.
15. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : колективна монографія / За ред. К. Мезенцева, О. Олійника, Н. Мезенцевої. – К. : Видавництво «Фенікс», 2017. – 438 с.
16. Функции городов и их влияние на пространство : монография [Електронний ресурс] / Под ред. Л. Г. Руденко. – К. : Феникс, 2015. – 292 с. – Режим доступу : <http://gisgeo.org/assets/files/City-functions.pdf>

Допоміжна література:

1. Боже-Гарнье Ж. Очерки по географии городов / Ж. Боже-Гарнье, Ж. Шабо. – М., 1967. – 424 с.
2. Бойко-Бойчук О. В. Стратегії розвитку міст України / О. В. Бойко-Бойчук. – К., 2002. – 156 с.
3. Гладкий О. В. Наукові основи суспільно-географічних досліджень промислових агломерацій : монографія / О. В. Гладкий; за ред. С. І. Іщука. – К., 2008. – 360 с.
4. Глобальный город: теория и реальность / Под ред. Н. А. Слуки. – М. : Аванглион, 2007. – 243 с.
5. Город в контексте глобальных процессов / Под ред. И. И. Абылгазиева, И. В. Ильина, Н. А. Слуки. – М., 2011. – 448 с.
6. Город и городские агломерации в региональном развитии : сб. науч. ст. – М. : Ин-т географии РАН, 2003. – 330 с.

7. Декларація про міста й інші населені пункти в новому тисячолітті (Резолюція S-25/2 спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН від 9 червня 2001 р.) [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/decl_habitat.shtml
8. Денисенко О. О. Процеси метрополізації : світогосподарський аспект / О. О. Денисенко. – К., 2012. – 193 с.
9. Доповідь ООН «Перспективи світової урбанізації перегляду 2011 року» [Електронний ресурс] / United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2012) // World Urbanization Prospects: The 2011 Revision. – Режим доступу : <http://esa.un.org/unup>
10. Доценко А. І. Територіальна організація розселення (теорія та практика) / А. І. Доценко. – К., 2010. – 536 с.
11. Знаменитые столицы и города мира : справочник / В. В. Лисюченко; сост. В. Б. Гарин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 510 с.
12. Європейська Хартія міст II (Маніфест нової урбаністики) (Страсбург, 2008). [Електронний ресурс] / Режим доступу : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1293215&Site=CM>
13. Изменения городского пространства в Украине / Л. Г. Руденко, Е. Л. Дронова, А. М. Кирюхин [та ін.]; под ред. Л. Г. Руденко. – К. : Реферат, 2013. – 160 с.
14. Івченко А. Міста України : довідник / А. Івченко. – К. : Картографія, 1999. – 141 с.
15. Ковтун В. В. Города Украины : экономико-географический справочник / В. В. Ковтун, А. В. Степаненко. – К., 1990. – 279 с.
16. Куйбіда В. С. Територіальне планування в Україні: європейські засади та національний досвід / В. С. Куйбіда, Ю. М. Білоконь. – К., 2009. – 108 с.
17. Лейпцизька хартія про сталий розвиток Європейських міст (2007) [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.rfsustainablecities.eu/IMG/pdf/leipzig_charta_ru-2_cle65c185.pdf.
18. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи та прикладні аспекти просторового аналізу : науково-аналітична доповідь [Електронний ресурс] / НАН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. М. І. Мельник. – Львів, 2014. – 65 с. – Режим доступу : http://ird.gov.ua/vid_3/vid3_2014_m1_Metro.pdf
19. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України : монографія / ІПРЕЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України. – Одеса, 2012. – 714 с.
20. Підгрушний Г. П. Формування системи полюсів зростання в Україні як передумова її переходу до моделі поліцентричного просторового розвитку [Електронний ресурс] / Г. П. Підгрушний // Український географічний журнал. – 2017. – № 1. – С. 48-54. – Режим доступу : <http://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/552>
21. Пятьдесят пять лучших городов для жизни в Украине // Еженедельник «Фокус»; под ред. М. Гладкий – К., 2011. – № 23 (235). – С. 28-41.
22. Салій І. М. Урбанізація в Україні: соціальні та управлінські аспекти / І. М. Салій. – К. : Наук. думка, 2005. – 301 с.
23. Соснова Н. С. Трансформація міського середовища як відображення економічних і суспільних процесів у найбільших містах України / Н. С. Соснова // Досвід та перспективи розвитку міст України та інших країн. Проблеми розвитку найкрупніших міст України : збірник наукових праць / Відп. ред. Ю. М. Палеха. – Вип. 20. – К. : Ін-т «ДІПРОМІСТО», 2011. – С. 98-106
24. Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломерацій та субрегіонів : посібник / Проект USAID «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність» (USAID ЛІНК) – Київ, 2012. – 183 с.
25. Ткач Д. В. Розвиток української геоурбаністики. Історія української географії / Д. В. Ткач, Т. Б. Заставецький // Всеукр. наук.-теор. часопис. – Тернопіль, 2002. – Вип. 6. – С. 82-87.

26. Топчієв О. Г. Планування території: навчальний посібник / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова. – Херсон : Грінь Д. С, 2014. – 268 с.
27. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса, 2005. – 632 с.
28. Хартія «Міста Європи на шляху до сталого розвитку» (Ольборзька Хартія, Данія, 27 травня 1994 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2004/feht/lebedev/library/aalborgchapter.htm>
29. Шаблій О. І. Соціальна та економічна географія України / О. І. Шаблій. – Львів, 2000. – 304 с.
30. Яценко Б. П. Світові міста / Б. П. Яценко // Географія та основи економіки в школі : наук.-метод. журн. – 2003. – № 1. – С. 41-42.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Асоціації міст України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Асоціації міст України. – Режим доступу : <http://auc.org.ua/bill>.
2. Бюллетень «Население и общество» [Електронний ресурс] // Центр демографії и екології человека Інститута народногосподарського прогнозування РАН. – Режим доступу : <http://demoscope.ru/weekl>
3. Державний служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Електронна бібліотека авторефератів дисертацій [Електронний ресурс] // Електронний фонд Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe/%5Bin=_scripts/ep.in%5D
5. Журнал «География». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.geo.1september.ru/topic.php?TopicID=3&Page=1
6. Міжнародна Асамблея столиць і великих міст [Електронний ресурс] // Офіційний портал Международная Ассамблея столиц и крупных городов. – Режим доступу : <http://www.e-gorod.ru/default.aspx>
7. Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України [Електронний ресурс] // Електронний фонд Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua:8080/dspace/>
8. Научно-популярный географический портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nat-geo.ru/about/>
9. Познавательный журнал «Geo» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.geo.ru/>
10. Познавательный портал «Вокруг света» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vokrugsveta.ru/>
11. Global300. The New Commercial Geography of Cities [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.jll.com/Research/JLL_Global300.pdf
12. Global cities of the future [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.mckinsey.com/tools/Wrappers/Wrapper.aspx?sid=%7BC84CB74F-A3B1-47B1-8265-6252F6D85B68%7D&pid=%7B4F5BEDB1-6C1F-4243-A052-83ADBABE82DF%7D>
13. Globalization and World Cities : Research Network [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lboro.ac.uk/gawc/index.html>
14. New Urbanism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newurbanism.org/>
15. The Age of Megacities [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://storymaps.esri.com/stories/2014/growth-of-cities/>
16. The Charter of the New Urbanism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cnu.org/who-we-are/charter-new-urbanism>
17. The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
18. World Urbanization Prospects [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://esa.un.org/unpd/wup/>
19. Worldstatinfo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.worldstat.info/>